

TA'LIMDA TARBIYA VA TIL UYG'UNLIGI- SHAXS KAMOLOTINING ASOSI

Maqsudova Nilufar Rayimjonovna

Osimova Rayhona Adxamjon qizi

Baxodirov Mashhuraxon Bahodirovna

Farg'ona davlat texnika universiteti

1- son Akademik litseyi "Ona tili va adabiyot" fani o'qituvchilari<https://doi.org/10.5281/zenodo.19755265>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'lim jarayonida tarbiya va tilning o'zaro uzviyligi, ularning yosh avlod ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Til nafaqat muloqot vositasi, balki milliy qadriyatlar, odob-axloq va madaniyatni tashuvchi asosiy omil sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada til o'rgatish orqali o'quvchilarda vatanparvarlik, milliy g'urur va ijtimoiy mas'uliyat tuyg'ularini rivojlantirish metodikasi yoritilgan. Tadqiqot natijasida til va tarbiya uyg'unligini ta'minlash ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, til, ma'naviyat, qadriyat, muloqot madaniyati, shaxs kamoloti, pedagogika, milliy o'zlik.

Kirish

Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimining oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri nafaqat bilimli, balki yuksak ma'naviyatli shaxsni tarbiyalashdir. Ta'lim va tarbiya jarayonini bir-biridan ayro holda tasavvur qilib bo'lmaydi. Bu jarayonda til eng muhim ko'prik vazifasini o'taydi. Zukko pedagoglar ta'kidlaganidek, "Til bor ekan – millat bor, tarbiya bor ekan – kelajak bor". Tarbiya – ma'naviy manbalar va hozirgi zamon talablari va ehtiyojlarini nazarda tutgan xolda, o'qituvchining o'quvchi bilan aniq bir maqsadga qaratilgan o'zaro amaliy va nazariy muloqotidir. Biror bir maksadga karatilgan tarbiya jarayonining moxiyati va vazifalari tarbiyachi tomonidan rejalashtiriladi va tartibga solinadi: Bunday rejaga solinib olib borilgan tarbiya moxiyatini ta'lim-tarbiya tizimi, jamiyat va insonlarning intellektual va jismoniy faoliyati tashkil kiladi. Tarbiya jarayonining jamiyat taraqqiyotidagi roli nixoyatda beqiyosdir. Insonni tarbiyalash, uni bilim olishga, mexnat qilishga undash va bu xatti-harakatini sekin- asta ko'nikmaga aylantirib borish lozim. Insonning mushoxada qilish qobiliyatini tarbiyalaydi va mushoxada qilish aqlni peshlaydi. Aql ongni saqlaydi. Ong esa moddiy va ma'naviy manbaga aylanadi. Shu tarzda inson asta-sekin takomillashib, komillikka erishib boradi. Ammo buning uchun tarbiyachi va tarbiyalanuvchidan uzoq davom etadigan mas'uliyat, sharafli mexnat va qunt, irodani talab etadi. Buning uchun bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olish zarur. Ma'naviy, insoniy sifatlarning shakllanishida oiladagi, atrofdagi, jamiyatdagi muxit va bolalarga bo'lgan munosabat muxim rol o'ynaydi. Ota-onalarimiz va atrofdagilarning bir-birlariga bo'lgan munosabatlarini ko'rgan bola shunga karab shakllana boradi. Ular avval kattalarga taklid kiladilar. So'ng sekin-asta qilayotgan ishlarining moxiyatini anglaydilar. Bolalarni to'g'ri tarbiyalashda otaonaning ongi, ma'naviyati, bilimi, tarbiyalanganligi muhim ahamiyatga ega.

Til – tarbiya vositasi sifatida

Til insonning ichki dunyosini, uning madaniyatini aks ettiruvchi ko'zgudir. Bola tili chiqqanidanoq atrofdagilar bilan muloqot qilish orqali jamiyat qoidalarini, yaxshi va yomonni ajratishni o'rganadi. Ta'lim muassasalarida ona tili va adabiyot darslari o'quvchiga faqat grammatik qoidalarni o'rgatish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Har bir so'z ortida ma'naviy yuk, milliy ruh va tarbiyaviy ahamiyat yotadi.

Masalan, o'zbek tilidagi "lutf", "andisha", "shafqat" kabi so'zlarning mazmunini anglatish orqali o'quvchida insoniylik fazilatlarini shakllantiriladi. Til orqali tarbiya berish – bu milliy qadriyatlarni so'z sehri yordamida o'quvchi qalbiga singdirishdir.

Ta'limda integratsiyalashgan yondashuv

Zamonaviy pedagogikada til va tarbiya uyg'unligini ta'minlash uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim:

1. **Muloqot madaniyatini shakllantirish:** O'quvchilarga o'zaro hurmatga asoslangan muomala o'rganish.
2. **Badiiy asarlar tahlili:** Adabiyot darslarida qahramonlarning nutqi va xatti-harakatlari orqali axloqiy xulosalar chiqarish.
3. **Nutq etiketi:** Turli ijtimoiy vaziyatlarda (kattalar bilan, tengdoshlar bilan) til imkoniyatlaridan to'g'ri foydalanish mahoratini oshirish.

Muammo va yechimlar

Hozirgi kunda yoshlar nutqida "jargon" so'zlarning ko'payishi yoki xorijiy tillarga ko'r-ko'rona taqlid qilish holatlari kuzatilmoqda. Bu nafaqat tilning buzilishi, balki tarbiyaviy bo'shliqdan ham dalolat beradi. Mazkur muammoni hal qilish uchun:

- Oila va maktab hamkorligida "Toza nutq – go'zal axloq" shiori ostida tadbirlar o'tkazish;
- Darsliklarda berilayotgan matnlarning tarbiyaviy quvvatini kuchaytirish;
- O'qituvchining shaxsiy namunasi – uning nutqi va kiyinish madaniyati orqali o'quvchiga ta'sir ko'rsatish talab etiladi.

Xulosa

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, ta'limda tarbiya va til uyg'unligi shaxsning har tomonlama rivojlanishi uchun poydevordir. Tilni e'zozlagan inson o'zligini, vatanini va xalqini e'zozlaydi. Shuning uchun ham ta'lim jarayonida har bir so'zning tarbiyaviy kuchi bilan ishlash, o'quvchilarda ona tiliga nisbatan muhabbat uyg'otish pedagogik faoliyatning ustuvor yo'nalishi bo'lib qolishi shart.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch". – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', kelajagi yorug' bo'ladi". – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
3. Abdulla Avloniy. "Turkiy guliston yoxud axloq". – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
4. Zunnunov A. "Pedagogika tarixi". – Toshkent: Sharq, 2004.
5. Yo'ldoshev J.G'. "Zamonaviy dars". – Toshkent: Malaka oshirish instituti, 2007.